

Motion till riksdagen 2020/21:3720

av **Håkan Svenneling m.fl. (V)**

med anledning av skr. 2020/21:7 Strategi för den arktiska regionen

---

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut	2
3 En hållbar strategi för Arktis	2
4 Klimat och miljö	3
4.1 Stopp för fossilutvinning i Arktis	4
4.2 Stopp för gruvdrift på djuphaven	5
4.3 Öka skyddet av havsområden	5
4.4 Biologisk mångfald	6
4.5 Hållbara transporter och infrastruktur	7
4.6 Digital infrastruktur	8
5 Internationell närvaro och militariseringen av Arktis	8
5.1 Norrbotten som militärt test- och övningsområde	9
5.2 Kärnvapenfritt Arktis	9
6 En rättvis handelspolitik	10
7 En modern samepolitik	12
8 Internationell samverkan och klimaträttvisa	13
8.1 Svalbard	15

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för ett totalstopp för fossilutvinning i den arktiska regionen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i förhandlingar om havsrättskonventionen bör driva krav om införande av moratorium för gruvdrift på djuphaven och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i internationella förhandlingar bör driva krav om att skydda minst 30 procent av de globala marina områdena senast 2030 och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att USA undertecknar och ratificerar FN:s havsrättskonvention och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att EU-kommissionens förslag till CEF-förordning för ett sammanlänkat Europa för 2021–2027 även ska möjliggöra en ytterligare järnvägsutbyggnad i Barentsregionen i syfte att stärka hållbara godstransporter i regionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör utveckla möjligheterna att testa tåg och utrustning i skarpt vinterläge och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ingen del av den amerikanska militären bör tillåtas öva på svenskt territorium i Arktis och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Nato inte ska tillåtas öva eller testa vapensystem på svenskt territorium i Arktis och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Israels militär inte ska tillåtas öva eller testa vapensystem på svenskt territorium i Arktis och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska arbeta för att inkludera urfolk i internationella såväl som nationella samtal om säkerhetspolitik och tillkännager detta för regeringen.

3 En hållbar strategi för Arktis

Arktis är en unik del av vår planet. Delar av Arktiska havet har varit täckta av is under mycket lång tid, vilket har lett till att ett alldeles särskilt, men också känsligt, natur- och djurliv har utvecklats. Precis som regeringen noterar i sin skrivelse finns det ingen entydig definition av Arktis. Men Arktiska rådet har definierat Arktis som alla områden norr om polcirkeln, vilket innebär både Arktiska havet och landområden på Grönland och Island och i Finland, Kanada, Norge, Ryssland, USA och Sverige. Arktis är hem för drygt 4 miljoner människor, varav många tillhör olika urfolk som levt i Arktis i årtusenden, däribland Sveriges urfolk samerna.

I dag är hoten mot Arktis allvarligare än någonsin tidigare. På få andra ställen på jordklotet har klimatförändringen varit så omfattande och fått så dramatiska konsekvenser för både växtliv, djur och människor. I klimatförändringens spår uppstår nya utmaningar. När isen smälter möjliggörs utvinning av de naturresurser som finns i Arktis och nya transportleder öppnas upp genom nordost- och nordvästpassagerna. Det innebär både nya hot mot miljön och att risken för säkerhetspolitiska spänningar i regionen ökar. Framtida verksamhet i Arktis ska bygga på försiktighetsprincipen och bygga på respekt för människor, naturen och planetens gränser.

Norrbottnen och Västerbotten ligger i Arktis, och Arktis är att betrakta som en del av Sverige. Klimatförändringar, miljöhot och säkerhetspolitiska konflikter i Arktis kommer därför att ha direkt påverkan på vårt land. Trots det är debatten om Arktis i stort sett frånvarande i Sverige.

För Vänsterpartiet är det självklart att den svenska regeringens Arktisstrategi i första hand måste fokusera på klimat och sociala förhållanden. Det inkluderar respekt för ursprungsbefolkningarnas rättigheter. Sverige ska arbeta för ett hållbart nyttjande av Arktis resurser, minskade militära spänningar och ökat internationellt utbyte.

4 Klimat och miljö

Arktis står inför stora klimatförändringar. Den ökande temperaturen globalt märks särskilt tydligt i polarområdena, och det finns många tecken på att djur och natur redan är under stor press. Uppvärmningen i Arktis ökar dubbelt så fort som någon annanstans i världen. Forskare tror att havsisen redan om 25 år kan ha smält bort helt under somrarna, och någon gång mellan 2050 och 2070 bedömer man att den sista havsisen har smält bort.

Temperaturer på uppemot 20 grader varmare än det normala är inte längre ovanligt. Under sommaren 2020 såg vi bränder i det annars så kalla Arktis. I ryska Sibirien brann över 1 miljon hektar skog. Under perioden uppmätte man temperaturer på uppemot 45 grader.

Temperaturökningar ger minskade isar och isarnas utbredning är i dag mycket liten. De fyra senaste åren då man uppmätt minst is på kontinenten har den minskat för varje år, och 2020 blev inget undantag. I september 2020 rapporterades den lägsta nivån sedan man startade mätningarna 1978. Isarna i Arktis har redan förlorat två tredjedelar av sin volym och trenden är fortsatt nedåtgående.

Den kraftiga uppvärmningen får konsekvenser för havsnivåerna men också lokalt i regionen för ekosystem, jorden, skogen och möjligheten att leva i den arktiska regionen.

När temperaturen ökar förstärks dessutom processer som i sin tur bidrar ytterligare till den globala uppvärmningen. När isarna smälter ersätts den ljusa ytan med mörkt hav, vilket leder till att mer värme absorberas. Den tinande permafrosten frigör dessutom stora mängder växthusgaser som tidigare bundits i marken. Den stora mängden metanis på Arktis havsbotten innehåller enorma mängder kol som kan komma att släppas ut som metan eller koldioxid. Smältande landisar som t.ex. på Grönland bidrar till höjningen av havsnivån, vilket bl.a. leder till översvämningar och ödeläggelse av öar och kustnära områden. Risken är också att hela Golfströmmen bromsas upp. För att inte få en skenande växthuseffekt helt bortom all kontroll är det helt nödvändigt att omgående vidta åtgärder.

Det är inte bara natur och ekosystem som har anpassat sig till det kalla klimatet med is och permafrost. Snabba förändringar drabbar samhällen hårt. Det kan bl.a. handla om minskade fångster vid jakt och fiske men också om upptinad mark som leder till att hus och infrastruktur sjunker och förstörs. Också risken för jordskred ökar och transportleder och vägar kan bli obrukbara.

I skrivelsen nämner regeringen återkommande Parisavtalet. Man skriver bl.a. att Sverige kommer att gå före i genomförandet av Parisavtalet, som ska vara vägledande för regeringens arbete i Arktis. Det finns dock mycket som tyder på att Sverige med nuvarande strategi inte kommer att leva upp till kraven för att hålla den globala uppvärmningen väl under två grader. Vänsterpartiet vill öka ambitionen vad gäller när målet om nollutsläpp av fossila växthusgaser senast ska vara uppnått. Vi menar att Sverige senast 2040 ska ha nollutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Läs mer i vår motion med anledning av proposition 2019/20:65 En samlad politik för klimatet – klimatpolitisk handlingsplan (2019/20:3480).

För att klara att ställa om klimatet globalt krävs att hela befolkningen representeras. Ofta exkluderas kvinnor från internationella förhandlingar och ges därmed inte samma möjligheter att påverka vare sig processer eller innehåll. För att garantera kvinnors inflytande över fred och säkerhet har FN tagit fram resolution 1325. Vänsterpartiet vill se en liknande resolution för att garantera att kvinnor inkluderas i alla delar av det internationella klimatarbetet.

Sverige bör ta initiativ till en FN-resolution i syfte att garantera kvinnors inkludering i det internationella klimatarbetet.

4.1 Stopp för fossilutvinning i Arktis

Allteftersom isarna smälter har företags och länders intresse av att få tillgång till och exploatera området ökat. Fossila ämnen som länge varit omöjliga att komma åt blir nu möjliga att ta upp. Enligt uppskattningar finns en tredjedel av världens ännu ej upptäckta naturgasreserver och drygt 10 procent av världens oljereserver i Arktis.

Länder, däribland USA, har visat stort intresse för regionen, vilket vi bl.a. märkte genom president Donald Trumps försök att köpa Grönland, men även Norge vill utveckla sin oljeindustri genom att pumpa upp olja i nya områden i Arktis. Stora oljebolag har också visat stort intresse för att börja borra efter olja i regionen. I somras öppnade Trump för oljeborrning i Alaskas vildmark. Från och med årsskiftet ska det bli möjligt att teckna avtal för olje- och gasborrning i naturreservatet Arctic National Wildlife Refuge. Beslutet står i direkt strid med såväl klimat- och miljö- som urfolksintressen.

Också Kina visar ett allt större intresse för Arktis, bl.a. genom att man investerat i en isbrytare och under de senaste åren försökt beskriva sig som ett ”nära Arktis-land”, trots att landets närmaste gräns ligger 1 400 kilometer bort. Kina säger sig främst ha intresse av att bruka transportleder och internationella vatten för forskningssyften. Samtidigt har man tydliga intressen av att utvinna naturresurser och dessutom säkerhetspolitiska skäl att öka sin närvaro i regionen.

Att stoppa klimatförändringen inom den arktiska regionen är svårt, särskilt att stoppa issmältningen. Det krävs en stor handlingskraft och mänsklig vilja för att lyckas vända klimatkrisen, inom Arktis såväl som någon annanstans. Att vi i en situation med fortsatt ökade temperaturer, naturkatastrofer och extremväder ska tillåta fortsatt förstörelse av naturen är långt ifrån rimligt. De naturresurser som ligger under Arktis isar borde rimligen stanna där. Att ta upp dem med hänvisning till att de ger arbetstillfällen och på kort

sikt bättre liv för dem som bor i regionen är att leva i förnekelse. För samtidigt kommer användningen av den oljan eller gasen ytterligare att accelerera klimatkrisen och göra livet inom hela den arktiska regionen än svårare.

Regeringen konstaterar i skrivelsen att utvinningen av fossila bränslen hotar de globala ansträngningarna att uppnå Parisavtalets mål och måste fasa ut så snart som möjligt. Man har gett Exportkreditnämnden i uppdrag att tillsammans med AB Svensk Exportkredit se över hur det svenska och internationella exportfinansieringssystemet ska bidra till tydlig omställning och kraftigt minskade utsläpp av växthusgaser. Vänsterpartiet menar att detta inte är tillräckligt. Sverige måste agera för att förhindra exploatering av Arktis olje- och gasfyndigheter. Dels kommer en exploatering att leda till ökad tillgång till icke förnybara energikällor som möjliggör fortsatta och ökande koldioxidutsläpp, dels är risken överhängande att en exploatering av dessa naturresurser kommer att leda till mycket stora miljöproblem i regionen vid utvinning och transporter. Till skillnad från Arktis omfattas Antarktis av ett miljöskyddsprotokoll som förbjuder utvinning av naturtillgångar i minst 50 år. Vänsterpartiet menar att regeringen bör agera skyndsamt för att skydda Arktis från vidare exploatering. Regeringen ska verka för ett totalstopp för fossilutvinning i den arktiska regionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Stopp för gruvdrift på djuphaven

Gruvdrift på havsbotten kan riskera större skador för den marina miljön än oljeborrning, och jakt på djuphavsmineral kan påverka miljöer som varit ostörda i miljarder år. Hur utvinningen av dessa mineral kommer att påverka miljön för de djur som lever där och ekosystemet i stort vet i dag ingen säkert. Kunskapen om livet på flera tusen meters djup är för närvarande mycket bristfällig. Därmed blir en reglering för att minska riskerna vid gruvexploatering på havsbotten mycket svår. Vänsterpartiet anser att försiktighetsprincipen därför bör tillämpas för att undvika att djuphavsgruvor medför giftiga föroreningar i näringskedjorna och förstörda ekosystem. Sverige bör i förhandlingar om havsrättskonventionen driva krav om införande av moratorium för gruvdrift på djuphaven. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Öka skyddet av havsområden

Internationella naturvårdsunionen (IUCN) enades 2016 om en resolution om att skydda 30 procent av havet i strikt skyddade områden till 2030. Sverige har för närvarande ett etappmål om att 10 procent av Sveriges marina områden ska skyddas. Naturvårdsverket konstaterar i sin fördjupade utvärdering av miljömålen 2019 att detta arealmål kan uppnås om anslagsnivån i statsbudgeten är i enlighet med 2018 års budget. Sverige har även inom den globala konventionen för biologisk mångfald (CBD) och FN:s hållbarhetsmål, de s.k. SDG-målen, lovat att leva upp till målsättningen om att till 2020 skydda minst 10 procent av kust- och havsområdena grundat på bästa tillgängliga vetenskap. Forskning visar att behovet av skyddade områden ligger på ungefär 20–30 procent för varje livsmiljö.

Inom FN förhandlas för tillfället ett globalt avtal som ska skydda internationellt vatten från överexploatering och därmed stärka det bristande regelverk som existerar i dag. Avtalet väntas vara klart under 2020 och kommer att vara ett tillägg till havsrätts-

konventionen (Unclos). Trots att förhandlingarna inom FN för närvarande är inne på den tredje förhandlingsrundan av fyra och att utformning av regeltextern närmar sig är det väldigt tyst från den svenska regeringen gällande Sveriges hållning. De djupa havens ekosystem är till största delen outforskade men starkt påverkade av människan. Det finns i dag en rad exploateringshot från bl.a. fiskeindustrin och gruvindustrin. Forskare har rekommenderat att minst 30 procent av de globala marina områdena ska vara skyddade 2030. Bland andra Tyskland och Storbritannien har ställt sig bakom en sådan målsättning, och i januari 2020 skrev även Sverige under den deklarationen. Regeringen skriver att man inom Arktiska rådet kommer att stödja arbetet med ett mål om 30 procent områdesskydd av marina miljöer. Det är bra och ett mål som Vänsterpartiet ställer sig bakom. Vi menar dock att detta bör gälla vid alla liknande förhandlingar som gäller skydd av havsområden, inte bara i Arktis. Sverige bör i internationella förhandlingar driva krav om att skydda minst 30 procent av de globala marina områdena senast 2030. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Redan i dag regleras staters ansvar för oceanerna genom FN:s havsrättskonvention (Unclos). I konventionen regleras bl.a. näringsverksamhet, miljöfrågor och utvinning av naturtillgångar i världshaven. Sverige och över 160 andra länder har ratificerat konventionen. Alla länder som gränsar till Arktis har i dag undertecknat konventionen, med ett undantag: USA. Sverige bör verka för att USA undertecknar och ratificerar FN:s havsrättskonvention. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Läs mer i vår motion Hållbara hav (2019/20:1618).

4.4 Biologisk mångfald

Artrikedom förstärker våra och kommande generationers livsmöjligheter och är grunden för fortsatt välfärd. Biologisk mångfald och klimatförändringen är vår tids stora ödesfrågor som också har stor påverkan på varandra. En natur med många arter klarar lättare av den stress som ett förändrat klimat innebär. Tillståndet för den biologiska mångfalden är mycket kritiskt och många forskare hävdar att vi är på väg in i den sjätte massutrotningen på planeten.

Arktis är hem för ett rikt och unikt djurliv. Åtta av de tio rikaste fiskbestånden på jorden återfinns i eller nära Arktis och varken renar eller myskoxar finns naturligt någon annanstans än där. När havsisarna smälter förändras livsmiljön för många arter drastiskt. Det gäller inte minst isbjörnar, sälar, valrossar och valar. Det förändrade klimatet påverkar ekosystemet och på flera håll har t.ex. späckhuggaren ersatt isbjörnen som toppredator och skrämt bort andra typer av valar, vilket bl.a. påverkar de människor som är beroende av jakt i området.

Det är bra att regeringen lyfter frågan i sin skrivelse och att man i förhandlingar verkar för att bevara den biologiska mångfalden. Vi vill dock understryka vikten av att man skyndsamt ställer om för att uppnå målen i Parisavtalet. Om inte den globala uppvärmningen stoppas kommer det heller inte att gå att skydda hotade arter. Det viktigaste arbetet för att skydda den biologiska mångfalden är att agera mot klimatförändringen, och där gör tyvärr inte regeringen tillräckligt. Läs mer i vår motion med anledning av proposition 2019/20:65 En samlad politik för klimatet – klimatpolitisk handlingsplan (2019/20:3480) och i vår motion Biologisk mångfald (2018/19:669).

4.5 Hållbara transporter och infrastruktur

För att stoppa klimatförändringen i tid måste vi i grunden ändra vårt transportsystem. Förutom ökad användning av el och förnybara drivmedel krävs åtgärder för ett transporteffektivare samhälle. Det kräver att statliga investeringar och styrmedel syftar till att främja hållbara och effektivare transporter av personer och gods. Transportpolitiken måste med andra ord utvecklas inom ramen för våra klimatmål. Ett av de viktigaste bidragen vi kan göra är att flytta gods- och persontransporter från väg och flyg till tåg och sjöfart.

En central del av Vänsterpartiets klimatpolitik är en kraftig utbyggnad av tågnätet, både i Norden och runt om i Europa. Vi vill ha samordnade tidtabeller och fler nattåg genom Europa och då också mellan våra nordiska länder, något som skulle underlätta resandet även i den arktiska regionen. I dag har vi järnväg från Nordnorge till Sverige. Finland har en annan spårbredd än övriga nordiska länder, men i Haparanda finns goda möjligheter för överflyttning av både persontrafik och gods. Den järnväg som finns är dåligt underhållen och har för låg kapacitet. Dessutom behöver kopplingen mellan länderna bli bättre. En bättre utbyggnad och underhållen tvärbana mellan de nordiska länderna skulle inte bara kunna öka resandet för människor utan också godstransporter och därmed avlasta vägnätet som i dag har en tung godstrafik. Vänsterpartiet vill därför att Sverige tar initiativ till ett effektivt samarbete med Norge och Finland för att knyta ihop den nordiska delen av Arktis. Sverige ska inom det nordiska samarbetet verka för att utveckla de gränsöverskridande järnvägarna. Läs mer om i vår motion *Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597)*.

Mycket av Sveriges och övriga Nordens export av råvaror kommer från den nordiska delen av Arktis och alltför mycket av denna export transporteras på väg, vilket innebär alldeles för tät och tung trafik på dåligt underhållna och alldeles för smala vägar. Det är betydligt effektivare, säkrare, miljövänligare och mer klimatsmart att transportera gods och personer på järnväg. Viktiga linjer är Sundsvall–Östersund–Trondheim och framför allt godstrafiken Malmabanan/Ofotbanen mellan Luleå och Narvik samt en ny järnväg Svappavaara–Kaunisvaara. Planerna på en järnväg mellan Rovaniemi och Kirkenes är intressanta även ur ett svenskt perspektiv. Transporterna till och från den nordligaste delen av EU är av intresse för hela EU. Vänsterpartiet vill att Sverige i EU driver att unionens s.k. korridorer med järnvägstrafik, en del av TEN-T-projektet, ska dras hela vägen upp till och genom den nordiska delen av Arktis. Connecting Europe Facility (CEF), på svenska kallad Fonden för ett sammanlänkat Europa, finansierar TEN-T-projektet.

Regeringen bör verka för att EU-kommissionens förslag till CEF-förordning för ett sammanlänkat Europa för 2021–2027 även ska möjliggöra en ytterligare järnvägsutbyggnad i Barentsregionen i syfte att stärka hållbara godstransporter i regionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Satsningar på infrastruktur är ofta omfattande och kostsamma och kräver därför system som testats för att kunna leva upp till de krav som ställs. Avregleringen av tågtrafiken har dessutom lett till att viktig samordning och kunskap gått förlorad, och tåg kan i dag upphandlas och levereras utan att först ha testats i tillräcklig omfattning. Sverige har goda förutsättningar för testverksamhet för tåg och utrustning i skarpt vinterläge. Vänsterpartiet ser stora möjligheter till utveckling av en sådan testverksamhet i de norra delarna av landet. Det är välkommet att sträckan Jörn–Arvidsjaur i Västerbotten och Norrbotten nu ska börja användas för testverksamhet, men det får inte betyda att banan helt stängs för andra aktörers transporter. Sverige bör utveckla möjligheterna att testa tåg

och utrustning i skarpt vinterläge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Digital infrastruktur

Vart femte hushåll har i dag bristande bredband. En ökad digitalisering minskar även de fysiska transportbehoven och därmed klimatpåverkan och stärker förutsättningarna för småföretagare utanför våra tätorter. Takten i utbyggnaden av bredband har de senaste åren stannat av då man alltmer närmar sig områden där det inte är ekonomiskt lönsamt för aktörer bl.a. på grund av långa avstånd, svår terräng och utspridd befolkning.

Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att den digitala klyftan minskas och att även landsbygden ges digitala förutsättningar för framtida välfärd och stärkt beredskap inte minst i kristider. Vänsterpartiet vill därför se större statliga satsningar på utbyggnad av bredband för att möjliggöra att de allra flesta hushåll ska ha tillgång till ett stabilt och fungerande bredband. Läs mer i vår motion It och bredband (2020/21:398).

5 Internationell närvaro och militariseringen av Arktis

Regeringen beskriver i sin skrivelse hur Arktis har gått från att vara ett säkerhetspolitiskt lågspänningsområde till att i dag utgöra ett viktigt intresseområde för en rad aktörer. Försvarsberedningen konstaterar i sin rapport Motståndskraft (Ds 2017:66) hur olika intressen i Arktis står mot varandra. Ett tecken på det ökade intresset för Arktis är att allt fler länder väljer att ansöka om observatörsstatus i Arktiska rådet. Ett annat är den ökade militära närvaron i Arktis. År 2017 färdigställde t.ex. Ryssland en ny militärbas på den arktiska ögruppen Franz Josefs land.

Trots att stora delar av Arktis inte ligger inom något lands territorialgränser gör i dagsläget ett flertal länder anspråk på stora delar av området. Det gäller både Ryssland, USA, Kanada, Norge och Danmark. Även stormakten Kina har visat ett allt större intresse för både naturtillgångar och transportvägar trots att man helt saknar arktiskt territorium. Eftersom flera av de inblandade länderna är medlemmar i Nato har också militäralliansen blivit en aktör i regionen. Ryssland har dock hittills varit tydligast i sina anspråk genom att i augusti 2007 placera en rysk flagga på havsbotten exakt på Nordpolen.

Det upptrissade säkerhetspolitiska läget mellan Nato och Ryssland riskerar att få förödande konsekvenser. Den naturliga lösningen på ökade spänningar borde vara nedrustning, ökat samarbete och utbyte. Vänsterpartiet menar att det är av yttersta vikt att vidhålla ett nära samarbete mellan samtliga länder som inkluderas i Arktis närområde, Ryssland inkluderat. Sådana samarbeten sker t.ex. genom Arktiska rådet, Barentsrådet och Östersjöstaternas råd.

Ländernas geografiska anspråk backas upp militärt och militariseringen av Arktis märks även i vårt eget land, inte minst genom de internationella militärövningarna i norra Sverige. Som exempel kan den återkommande övningen Cold Response som arrangeras inom ramen för Partnerskap för fred nämnas, likaså Loyal Arrow som genomfördes 2009 och var den största flygövningen i Sveriges historia.

Hösten 2018 deltog Sverige också i en av de allra största Natoövningarna: Trident Juncture 18. Övningen ägde till största delen rum i Norge och var en av de största som

någonsin skett i landet med över 50 000 deltagare från mer än 30 länder. Under övningen övade också bl.a. amerikanskt flyg i svenskt luftrum. Ingen del av den amerikanska militären bör tillåtas att öva i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige ska inte delta i Natoleda övningar då dessa urholkar den svenska militära alliansfriheten. Natoleda övningar som äger rum på svensk mark, i vårt luftrum och på vårt territorialvatten ska upphöra och Nato ska inte tillåtas öva eller testa vapensystem inom Sveriges gränser. Det leder till en ökad hotbild mot Sverige när flera länder tillåts göra sig redo för strid i Arktis. Vänsterpartiet har återkommande krävt att Sverige därför ska riva upp samförståndsavtalet om världlandsstöd med Nato, senast i motionen Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597).

5.1 Norrbotten som militärt test- och övningsområde

I dag används stora delar av Norrbotten som övnings- och testområde, både för svensk och för utländsk militär. Sveriges medverkan i ett antal internationella militära samarbeten såsom Pesco och samförståndsavtalet om världlandsstöd med Nato innebär en rad åtaganden och innefattar inte sällan gemensamma övningar.

Vänsterpartiet ser med oro på hur stora delar av Norrbotten görs om till ett militärt övningsfält. En ökad övningsverksamhet, oavsett om den sker tillsammans med Nato, Pesco eller andra konstellationer inom EU, riskerar att få negativa konsekvenser såväl för människor och miljö som för viktig näringsverksamhet i området. Det är också av försvarspolitiska skäl tveksamt hur Sveriges försvarsförmåga stärks genom att andra länder ges möjlighet att testa och öva i vårt kalla klimat. Övningsfältet North European Aerospace Test range (Neat) inkluderar både Esrange Space Center utanför Kiruna och Vidsele Test Range i Älvsbyn och utgör därmed Europas största militära övningsområde över land. Övningsfältet har utvecklats till en allt viktigare arena för Natos tester av bombflygplan, drönare, missiler och andra vapentyper. Vänsterpartiet har kraftigt motsatt sig denna utveckling. På sikt vill vi avveckla Vidsele Test Range som militärt testområde.

Nato ska inte tillåtas öva eller testa vapensystem inom Sveriges territorium. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Trots att Israel ockuperar Palestina och man återkommande bryter mot såväl mänskliga rättigheter som internationell rätt tillåts man testa sina vapensystem på svensk mark. Bland annat har man testat drönare i Vidsele som senare använts för att bomba civila mål i Gaza. Sverige ska inte bidra till Israels övergrepp. Israels militär ska inte tillåtas öva eller testa vapensystem i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Läs mer i vår motion Försvarsmakten, klimat och miljö (2018/19:1761).

5.2 Kärnvapenfritt Arktis

I år är det 75 år sedan atombomberna fälldes över Hiroshima och Nagasaki. Men kärnvapen är fortfarande en viktig del i många länders försvarsdoktrin. Sverige har ett förflutet av aktivt arbete för nedrustning i allmänhet och kärnvapenavrustning i synnerhet. Genom Sveriges historia av militär alliansfrihet finns en unik röst som bör användas än tydligare för en global kärnvapenedrustning. Natomedlemskapen splittrar Norden i

kärnvapenfrågan. Som självständig och militärt alliansfri stat bör Sverige självklart tillhöra de länder som ratificerar FN:s konvention om kärnvapenförbud.

Överenskommelser om kärnvapenfria zoner är ett av de allra mest effektiva verktygen mot kärnvapen och mot kärnvapenspridning. Om länder kan vara förvissade om att andra stater inte håller kärnvapen dämpar det viljan att skaffa egna. Stora delar av världen omfattas redan av kärnvapenfria zoner eller zoner fria från massförstörelsevapen. Det gäller exempelvis Latinamerika, Afrika, Centralasien och Antarktis.

Flera av de stater som nu visar ett allt större intresse för Arktis har kärnvapen. Den spända relationen mellan Ryssland och Nato riskerar att bidra till en ökad tilltro till kärnvapnens avskräckande förmåga med upprustning och terrorbalans som följd. I sin årsbok för 2020 konstaterar fredsforskningsinstitutet Sipri att även om antalet kärnvapen minskar något i världen fortsätter alla stater som innehar kärnvapen att modernisera sina vapenarsenaler. Att USA och Ryssland, som tillsammans innehar 90 procent av alla kärnvapen, fortsätter att modernisera sina stridsspetsar skapar osäkerhet i omvärlden.

Kärnvapen har också befunnit sig i Arktis genom de kärnvapenbestyckade ubåtar som flera stater innehar. Sverige bör ta initiativ till en zon fri från massförstörelsevapen i Arktis. För vidare läsning om Vänsterpartiets hållning gällande kärnvapen, se vår motion Förbud mot kärnvapen (2016/17:156).

6 En rättvis handelspolitik

Vänsterpartiet vill ha en rättvis handelspolitik som sätter människor, social rättvisa, djur, klimatet och miljön främst och som fokuserar på samhällsvinster för alla – inte bara på vinster för storföretag. Handel med omvärlden är avgörande för Sveriges välstånd och vår utveckling. Vänsterpartiet har genom åren stått bakom avvecklingen av tullar och andra formella handelshinder. Det överordnade målet för svensk handelspolitik bör vara att bidra till minskade klyftor inom och mellan länder samt ökad jämställdhet och hållbar utveckling.

I dag dominerar transnationella företag både världsekonomin och kontrollen av jordens naturresurser. Detta ger företagen stor makt att bestämma inriktningen för vår globala utveckling. Med makten har tyvärr inte ansvaret för att mänskliga rättigheter samt den ekologiska balansen respekteras fullföljts.

Det finns många exempel på när transnationella företag tar naturresurser i företagets bruk utan hänsyn till lokalbefolkningen, mänskliga rättigheter eller miljön. I många fall leder detta till försämringar i lokalbefolkningens möjlighet till självförsörjning och tillgång till essentiella resurser samt till föroreningar som lokalbefolkning, djur och natur tvingas leva i. Dessutom har lokala miljö- och urfolksaktivister som motsätter sig de transnationella företagens framfart utsatts för förföljelse, hot och till och med mord.

Även i Norden är kampen om äganderätten till naturresurserna och transnationella företags uppköp av fiskekvoter ett pågående politiskt och juridiskt problem. På Färöarna ändrades fiskerilagstiftningen för att hindra utländskt uppköp av fiskerättigheter, men den har sedan ändrats igen så att utländskt ägarskap accepteras under en period av tolv år. På Grönland är utländska företag också aktiva för att få tillgång till fiskekvoter.

I dag har EU handelsavtal med omkring 50 länder. Vänsterpartiet menar att Sverige och EU måste stå upp för miljön, klimatet och demokratin. Det gäller även de handels-

avtal som EU ingår. Därför motsätter vi oss en handelspolitik där vinster för storföretagen går före rätten till trygga jobb, klimatet och vår gemensamma välfärd. Vänsterpartiet är emot handelsavtal som CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement) mellan EU och Kanada och TISA (Trade in Services Agreement) mellan EU och 22 andra parter. Båda avtalen har kritiserats hårt, bl.a. för att makt flyttas från länders regeringar till storföretag och för att avtalen riskerar att undergräva arbetstagares rättigheter, slå mot välfärden och inte minst utgöra ett hot mot klimat och miljö. Ett stort problem är också att företag ges möjlighet att stämna stater för utebliven vinst. Därmed hindras länder från att föra den politik de vill om den strider mot avtalet. Det kan betyda att företags vinster kan få lagligt företräde framför urfolks rättigheter.

Vidare menar Vänsterpartiet att EU bör ta ett större ansvar för att leva upp till Parisavtalet. I handelspolitiken bör de egna åtgärderna kombineras med krav på att de parter man ingår handelsavtal med också agerar för att leva upp till avtalet. Sverige ska driva på inom EU-samarbetet för att EU i alla förhandlingar om handelsavtal ska ställa krav på att motparten ska leva upp till Parisavtalet.

EU har påbörjat ett arbete med human rights and environmental due diligence i syfte att stärka företagens ansvar vad gäller mänskliga rättigheter och de miljöeffekter man orsakar. Vi menar att vi inte kan vänta på dessa processer utan att dessa krav borde hanteras i Sverige redan nu. Regeringen bör återkomma med förslag utifrån Statskontorets rapport FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter – utmaningar i statens arbete, se vår motion En politik för att möta coronapandemins globala effekter (2020/21:250).

Med de regelverk vi har i dag är det mycket svårt att avkräva de transnationella företagen ansvar. Att skapa internationellt bindande regler kring företags ansvar för mänskliga rättigheter minskar möjligheten för transnationella företag att begå människorättsbrott och att förstöra såväl värdefulla naturområden som människors hem genom utsläpp från sina industrier eller gruvor utan att ta ansvar för konsekvenserna.

De nordiska länderna bör stå för att mänskliga rättigheter och lokal rätt till naturresurser är överordnat företagets vinstintressen. Därför bör länderna stödja FN:s bindande avtal för företag och mänskliga rättigheter, även kallat Binding Treaty. Avtalet skulle stärka hållbara produktionskedjor och minska de skador på människa och miljö som delar av dagens investeringar bidrar till. Det stärker lokalbefolkningarna i rättsprocesserna och gör att transnationella företag som bryter mot de mänskliga rättigheterna kan ställas inför rätta.

Regeringen bör aktivt verka för godkännandet av det juridiskt bindande FN-avtalet om transnationella företags ansvar för mänskliga rättigheter (Binding Treaty).

I december 2017 meddelade Världsbanken att den skulle upphöra med låneprojekt till gas- och oljeutvinning samt borrning och drift av oljebrunnar efter 2019. Den skulle också använda sig av ett skuggpris på koldioxid i de ekonomiska analyserna av alla projekt i sektorer med höga utsläpp. Beskeden bedömdes som viktiga av flera miljöorganisationer som menade att många satsningar inte skulle bli av utan Världsbankens stöd och att banken tidigare gjort stora investeringar i sektorn. Löftet innebär däremot inget totalt stopp för finansiering av projekt som rör fossila bränslen eller fossil energi. Vänsterpartiet menar att dessa s.k. Bretton Woods-institutioner i högre grad bör sträva i samma riktning och att den riktningen bör styras av Agenda 2030. Läs mer i våra motioner Klimat- och miljöfrågans påverkan på utrikespolitiken (2019/20:219) och En politik för att möta coronapandemins globala effekter (2020/21:250).

7 En modern samepolitik

Samerna har en särskild ställning som urfolk i Sverige, vilket regeringen också lyfter fram i sin skrivelse. Samers villkor och rättigheter är en fråga för fler länder och det är därför viktigt att Sverige arbetar för att säkra urfolksrätten i hela Arktis.

Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention 169 om urfolk och stamfolk innehåller ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för urfolk. Ett grundläggande krav enligt konventionen är att urfolk till fullo ska åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Det måste vidtas åtgärder mot diskriminering samt utformas särskilda insatser som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden.

Sverige var drivande för att få till stånd FN-konventionen ILO 169 redan 1989 men har ännu inte ratificerat den. Det som hindrat en ratificering av ILO 169 är framför allt att Sverige inte uppfyller förpliktelserna i konventionens artikel 14 om markrättigheter och att frågor kring samernas rätt till land och vatten inte har lösts. Motsättningarna ökar mellan samerna och den bofasta befolkningen när renarna under vintern söker bete på privatägd mark. Även jakt- och fiskerätten i fjällen diskuteras i förhållande till samernas rättigheter som urfolk. Här står olika starka intressen och olika rättigheter mot varandra. Vänsterpartiet anser att ILO 169 bör ratificeras.

FN:s generalförsamling antog 2007 en urfolksdeklaration. Detta kan ses som en historisk milstolpe i kampen för erkännandet av urfolkens mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Urfolksdeklarationen anger en miniminivå för hur urfolksfrågorna bör behandlas i de olika länderna, även om deklarationen inte är juridiskt bindande. Deklarationens tyngdpunkt ligger på rätten till självbestämmande och den innehåller även skrivningar gällande urfolkens rätt att äga, bruka och kontrollera land, territorier och naturresurser. Rätten till självbestämmande så som den uttrycks i deklarationen innefattar urfolkens rätt att fritt avgöra sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling samt kontrollera och besluta över sina egna naturresurser. En central del i urfolksdeklarationen är rätten till fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC).

FN:s råd för mänskliga rättigheter noterade 2010 att Sverige stöder urfolksdeklarationen men inte tillämpar de rättigheter den innehåller. Sverige rekommenderades att implementera deklarationen och etablera mekanismer för detta i samarbete med det samiska folket. FN:s rasdiskrimineringskommitté har kritiserat bristerna när det gäller samernas inflytande och framför allt bristen på fritt informerat samtycke.

Sverige har haft över 10 år på sig att implementera FN:s urfolksdeklaration och över 30 år på sig att ratificera ILO 169. Vänsterpartiet anser att det är genant att ett land som Sverige bryter mot grundläggande folkrättsliga principer som ska ge urinvånare möjlighet att upprätthålla sin kultur. Vi menar att Sverige bör implementera FN:s urfolksdeklaration snarast.

Högsta domstolen (HD) meddelade i januari 2020 dom i det s.k. Girjasmålet (mål T 853–18). Den långdragna tvisten handlade delvis om upplåtelseätten till småviltsjakt och fiske inom en samebys område ovanför odlingsgränsen. Parterna i målet var Girjas sameby och svenska staten, vars talan fördes av Justitiekanslern (JK). HD fann att Girjas sameby på grund av urminnes hävd har en ensamrätt att upplåta jakt och fiske på området samt att staten saknar sådan upplåtelse rätt. I HD hävdade statens ombud att skyldigheterna enligt urfolksrätten inte gäller Sverige eftersom ”krav på erkännande av ILO-konventionen 169 konsekvent avvisats av den svenska lagstiftaren”. I domen

uttalar dock HD att ILO 169 inte ratificerats men att konventionen ändå i delar är bindande för staten då den har blivit internationell sedvanerätt.

Vänsterpartiet anser att Girjasdomen måste få konsekvenser i lagstiftningen. För att undvika ytterligare rättsliga tvister och för att stärka förutsättningarna för olika samiska näringar utöver renskötseln såsom fiske, småviltsjakt och hantverk behöver den svenska samepolitiken förändras på en rad områden.

Förhandlingar om en nordisk samekonvention inleddes 2011. Förslaget till konvention togs fram av en expertgrupp och remissbehandlades sedan i Sverige, Norge och Finland. Förhandlingarna avslutades i januari 2017, men konventionen har ännu inte antagits. Konventionen är tänkt som en nordisk tillämpning av ILO 169 och är det första regionala urfolksinstrumentet i sitt slag. Konventionen skapar inga nya rättigheter men ska garantera de rättigheter samerna redan har. Den anger vissa minimirättigheter som staterna kan vidareutveckla och ger verktyg för en förbättrad dialog mellan stat, myndigheter och det samiska folket. Vidare är konventionen tänkt att skapa goda förutsättningar för ett förstärkt samiskt inflytande och delaktighet.

Vänsterpartiet hoppas att en nordisk konvention som Sametinget står bakom snart kan vara på plats och leda till förbättringar avseende samers ställning i Sverige och i Norden, men vi anser inte att en nordisk konvention ändrar behovet av att även ratificera ILO 169.

Regeringen presenterade i juni 2019 ett utkast till lagrådsremiss med förslag om en ny lag om konsultation i ärenden av särskild betydelse för samerna. Konsultationsordningen ska ge samiska företrädare en förbättrad rätt till inflytande och delaktighet i beslutsprocesser. Förslaget till promemoria (Ds 2017:43 Konsultation i frågor som rör det samiska folket) som ligger till grund för lagrådsremissen har varit ute på remiss. Vänsterpartiet har tagit del av remissvaren. Dessvärre är vår sammantagna bedömning att regeringens föreslagna konsultationsordning inte ger samerna den rätt till inflytande som ILO 169 och FN:s urfolksdeklaration kräver. Förslaget uppfyller inte de krav som ställs på Sverige enligt folkrätten. Regeringen har aviserat en proposition under hösten 2020.

Enligt Vänsterpartiet är en implementering av urfolksdeklarationen grundläggande för att syftet med en konsultationsordning ska kunna uppfyllas.

Läs mer om våra förslag i motionen En modern samepolitik (2020/21:166).

Vänsterpartiet menar också att det är centralt att urfolken inkluderas i internationella såväl som nationella samtal om säkerhetspolitik. Urfolkens yttranderätt ska stärkas inom de internationella organisationerna, inom förhandlingar, överenskommelser och avtal, inte minst när det gäller Arktis. Regeringen ska arbeta för att inkludera urfolk i internationella såväl som nationella samtal om säkerhetspolitik. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Internationell samverkan och klimaträttvisa

Klimat- och miljörelaterade förändringar har blivit alltmer närvarande i den politiska debatten under de senaste åren. Frågorna har också i större utsträckning kommit att ses som sammankopplade med andra politiska frågor, en utveckling som är nödvändig för att kunna förstå och hantera de risker som de klimat- och miljörelaterade förändringarna medför.

För att möta de risker som de klimat- och miljörelaterade förändringarna innebär måste vi minska vår påverkan på klimatet och miljön. Utsläppen av växthusgaser, skogsskövlingen och nedsmutsningen av haven måste minska. Vi måste också bättre anpassa våra levnadsmiljöer för att kunna hantera riskerna som följer av de klimat- och miljöförändringar vi har att vänta. Det krävs en omfattande omställning av vårt sätt att leva.

För att klara av den omställning vi står inför måste vi även förstå vilka ekonomiska och sociala effekter omställningen kan få och hur de påverkar lokalsamhället och sammanhållningen i det. Om dessa utmaningar hanteras på rätt sätt, genom att man bygger motståndskraftiga samhällen med fungerande skyddsnet och diversifierad produktion som sprider risker, utformade utifrån lokala förutsättningar tillsammans med lokalbefolkningen, kan de utmaningar vi står inför vändas till något positivt.

För att lyckas med detta krävs ett fungerande internationellt samarbete. Det handlar både om samarbete för att stoppa vår negativa påverkan på klimatet och miljön och om exempelvis utvecklingspolitiken och handelspolitiken. Omställningen måste vara rättvis.

Att allt fler länder blickar mot Arktis måste däremot inte betyda en ökad risk för konflikter. Det finns goda exempel i regionen på hur säkerhetspolitiska spänningar kan omställas i ömsesidigt samarbete. Sverige är t.ex. via Polarforskningssekretariatet medlem i flera internationella organisationer som arbetar med forskning och forskningsinfrastruktur i Arktis.

I dag hanteras gränstvister inom ramen för havsrätten (Unclos) efter att de fem arktiska länder som har havgräns enats i Ilulissatdeklarationen. Det har inneburit ett flertal krav på utökade gränser, ofta på bekostnad av att det annars skulle ses som internationellt hav. Det bästa hade i stället varit om Arktis likt Antarktis hade varit ett neutraliserat och demilitariserat område med en gemensam förvaltning utifrån Antarktisdördraget.

Efter första världskriget togs Spetsbergstraktaten fram, ett fördrag som reglerar Svalbards och Björnöns folkrättsliga och politiska status. I dag är fördraget undertecknat av drygt 40 stater, och det skulle i flera delar kunna vara en förebild för ett framtida avtal om Arktis. Vänsterpartiet menar att Sverige bör ta initiativ för en konvention för Arktis som innebär en demilitarisering av regionen.

Flera av de nordiska länderna är medlemmar i EU, andra är det inte. Av regeringens skrivelse framgår det inte tydligt att varken Färöarna eller Grönland är medlemmar i unionen. Snarare låter man påskina att hela Danmark är medlem. Det är naturligtvis inte korrekt och speglar samtidigt Danmarks koloniala historiska arv. I dag har Färöarna och Grönland uppnått visst självbestämmande, ofta genom folklig kamp. Ett ökat internationellt intresse för Arktis måste innebära ökat självbestämmande, inte minskat, för de människor som bor i arktiska områden som Färöarna och Grönland.

Vänsterpartiet vill att de nordiska länderna agerar gemensamt inom EU för att kunna ha en större påverkan. Vi vill inte att det ska resas nya hinder för handel, studentutbyte eller möjligheten för våra medborgare att bo och arbeta i varandras länder. Sverige ska arbeta för ett integrerat Norden med så få hinder som möjligt mellan de länder som är medlemmar i EU och de som inte är det. Detta har vi också krävt i motionen Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597).

8.1 Svalbard

Svalbard förvaltas av Norge genom Spetsbergtraktaten sedan 100 år tillbaka. Avtalet slår bl.a. fast att Svalbard ska vara neutralt och en permanent demilitariserad zon. Traktaten ger också alla länder som undertecknat det tillåtelse att driva verksamhet på ögruppen. I praktiken har det dock utvecklats till att i princip enbart Norge och Ryssland har verksamhet på Svalbard. De senaste åren har tonläget blivit allt skarpare mellan länderna.

Sverige bedrev tidigare gruvverksamhet på ön. Kolgruvorna är relativt enkla att komma åt, men de besvärliga transporterna gör att verksamhet inte är lönsam. Trots detta bedriver Ryssland viss brytning. Sverige har en lång historisk relation till Svalbard framför allt genom upptäckssökande Andréés expedition som misslyckades med att nå Nordpolen från Svalbard. För att stödja Norges förvaltning av Svalbard borde Sverige utreda möjligheterna att etablera verksamhet på ögruppen, förslagsvis en kulturverksamhet kopplad till Andrééexpeditionens öde. Detta har vi föreslagit i motionen Samarbetet i Norden och Baltikum (2020/21:597).

Håkan Svenneling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Elin Segerlind (V)

Jens Holm (V)

Yasmine Posio (V)

Jessica Thunander (V)